

MATEMATIKA FANIDA O'QUVCHILAR MOTIVATSIYASINI OSHIRISH USULLARI

Ajiniyoz nomidagi NDPI Fizika va Matematika fakulteti talabasi

Dinora Sobirova

Annotatsiya: *Ushbu maqolada matematika faniga o'quvchilarning qiziqishini oshirish va ularni o'rganishga rag'batlantirish usullari yoritilgan. Motivatsiyaning turlari, o'qituvchi yondashuvi, zamonaviy texnologiyalar va interaktiv metodlarning samarasi asosida amaliy tavsiyalar berilgan. Maqola o'qituvchilarga dars jarayonida o'quvchilar motivatsiyasini kuchaytirishga yordam beruvchi uslublarni taklif etadi.*

Kalit so'zlar: *matematika, motivatsiya, o'quvchi faolligi, interaktiv metodlar, o'qituvchi roli, ta'lim texnologiyalari, dars sifati*

Matematika fani zamonaviy ta'lim jarayonining ajralmas va asosiy tarkibiy qismidir. U nafaqat hisoblash ko'nikmalarini shakllantiradi, balki mantiqiy fikrlash, tahlil qilish va muammolarga ilmiy yondashishni rivojlantiradi. Shuning uchun matematika fani barcha ta'lim bosqichlarida muhim o'rin tutadi. Biroq, amaliyotda ko'pchilik o'quvchilar ushbu fanni murakkab va qiyin deb hisoblaydi. Ba'zan matematikaga bo'lgan salbiy munosabat, o'ziga ishonchsizlik yoki mavzularning tushunarsizligi sababli o'quvchilar bu fan bilan yetarlicha shug'ullanmaydi. Bu holat esa o'quvchilarning o'zlashtirish darajasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shunday vaziyatda motivatsiya — o'quvchini o'qishga undovchi ichki va tashqi kuch sifatida — katta ahamiyat kasb etadi. To'g'ri tashkil etilgan motivatsion muhit o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularni faol, mustaqil va izlanishga tayyor shaxs sifatida shakllantiradi. Shu sababli, matematika

fanida motivatsiyani oshirishga qaratilgan usullarning qo'llanilishi dolzarb masalalardan biridir.

A) O'quvchilarning motivatsiyasini tushunish

O'quvchilarning o'qishga bo'lgan munosabati ko'p jihatdan ularning ichki va tashqi motivatsiyasiga bog'liq. **Ichki motivatsiya** — bu o'quvchining fanga tabiiy qiziqishi, bilim olishga bo'lgan ehtiyoji va o'zini rivojlantirish istagi. **Tashqi motivatsiya** esa ko'proq baho, mukofot, ota-onaning yoki o'qituvchining maqtovi kabi omillarga tayanadi. Har ikki turdagi motivatsiya muhim bo'lib, ular o'zaro uyg'unlashgan holda o'quvchining faol ishtirokini ta'minlaydi. Shu bilan birga, motivatsiyani susaytiruvchi omillar ham mavjud: murakkab va tushunarsiz darslar, qattiq tanqid, yutuqlarning e'tiborsiz qoldirilishi, shaxsga emas, faqat natijaga qaratilgan baholash tizimi o'quvchida demotivatsiyaga olib kelishi mumkin. Bu holatda o'qituvchi motivatsiya manbaini to'g'ri aniqlab, unga mos strategiyalarni qo'llashi zarur.

B) Motivatsiyani oshirish usullari

1. Real hayotiy misollardan foydalanish: Matematikani kundalik hayot bilan bog'lab tushuntirish — o'quvchilar uchun mazmunli va foydali bilim manbai bo'la oladi. Masalan, do'konda xarid qilish, vaqtni hisoblash, uy byudjetini rejalashtirish kabi vaziyatlarda matematik formulalar qanday qo'llanilishini ko'rsatish o'quvchini fanga yaqinlashtiradi.

2. Interaktiv metodlar va o'yinlar: Gamifikatsiya — o'quv jarayoniga o'yin elementlarini kiritish orqali qiziqishni kuchaytirish usuli. Matematik viktorinalar, guruhlarda ishlash, “Kim tezroq?” kabi musobaqalar nafaqat bilimni mustahkamlaydi, balki o'quvchilar o'rtasida sog'lom raqobatni ham shakllantiradi.

3. Texnologiyalardan foydalanish: Zamonaviy raqamli platformalar — masalan, **Geogebra, Khan Academy**, yoki mobil ilovalar orqali interaktiv darslar tashkil etish o‘quvchining diqqatini jalb etadi. Ushbu vositalar orqali grafiklar chizish, tenglamalarni vizual ko‘rinishda yechish, virtual tajribalar o‘tkazish mumkin.

4. Muammo yechishga yo‘naltirilgan yondashuv: O‘quvchilarni tayyor javobdan ko‘ra, masalaning yechimini izlash jarayoni bilan qiziqtirish muhim. Savol berish, muqobil yo‘llarni izlash, “nima bo‘lsa?”, “agar shunday bo‘lsa-chi?” kabi fikrlashga undovchi yondashuvlar o‘quvchida mustaqil fikrlash ko‘nikmasini shakllantiradi.

5. Individual yondashuv: Har bir o‘quvchining bilim darajasi, qiziqish doirasi va o‘rganish uslubi turlicha bo‘ladi. Shu sababli differensial yondashuv orqali darsda ko‘proq e‘tibor va moslashtirilgan topshiriqlar berish motivatsiyani oshiradi.

6. Ko‘rgazmali vositalar va vizual tushuntirishlar: Matematik grafiklar, jadvallar, diagrammalar va rangli vizual materiallar yordamida mavzularni tushuntirish o‘quvchilarning tushunishini osonlashtiradi. Ayniqsa, vizual tafakkuri rivojlangan o‘quvchilar uchun bu yondashuv samarali hisoblanadi.

C) O‘qituvchining roli

O‘qituvchining shaxsiyati, uning darsga tayyorgarligi, pedagogik mahorati va har bir o‘quvchiga individual yondashuvi motivatsiyaning eng muhim omillaridan biridir. Iloji boricha sabr-toqatli, tushunarli, do‘stona va qo‘llab-quvvatlovchi muhit yaratadigan o‘qituvchi o‘quvchini o‘qishga ruhlantiradi.

Turli mamlakatlarda o‘tkazilgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, o‘quvchilarning matematika faniga bo‘lgan munosabati bevosita ularning motivatsiya darajasiga bog‘liq. PISA (Programme for International Student Assessment) 2022 yili o‘tkazilgan tadqiqot natijalariga ko‘ra, yuqori motivatsiyaga

ega o‘quvchilarning matematika bo‘yicha natijalari o‘rtacha 20–30 foizga yuqori bo‘lgan. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi tomonidan olib borilgan kuzatuvlarga ko‘ra (2021-yil ma’lumotlari), matematika faniga nisbatan salbiy munosabat bildirgan o‘quvchilarning 68 foizi fanni “qiyin” yoki “qiziqarsiz” deb baholagan. Biroq darslarda texnologik vositalar, o‘yinlar va guruhli ishlash usullari qo‘llanilganda, bu ko‘rsatkich 40 foizgacha kamaygan. Andijon viloyatidagi 7-sinf o‘quvchilar bilan olib borgan tajriba darslarimda matematika fanini gamifikatsiya asosida o‘rgatishga harakat qildim. Har hafta yakunida “Matematika turniri” o‘tkazildi, g‘oliblar kichik sovrinlar bilan rag‘batlantirildi. Uch oy ichida sinfdagi o‘quvchilarning 80% dan ortig‘i darslarda faol qatnasha boshladi. Ilgari past baho olayotgan ikki nafar o‘quvchi fan bo‘yicha yaxshi natijalarga erishdi va bu ularning o‘ziga bo‘lgan ishonchini mustahkamladi. Shuningdek, masalalarni kundalik hayotdagi vaziyatlar bilan bog‘lash (masalan, do‘kon, sayohat, vaqt hisoblash) orqali mavzular yanada tushunarli bo‘ldi va o‘quvchilarning faolligi oshdi.

Tavsiya va takliflar

1. **Darslarda interaktiv usullarni keng qo‘llash** – guruhlarda ishlash, o‘yin elementlari, savol-javob mashqlari orqali o‘quvchini faol ishtirokchi qilish zarur.
2. **Texnologik vositalardan foydalanish** – kompyuter dasturlari, vizual vositalar va onlayn platformalar (masalan, GeoGebra, Desmos, Quizizz) darsni zamonaviylashtiradi.
3. **Motivatsiyani doimiy kuzatish** – har bir o‘quvchining qiziqish darajasi, ishtiroki va yutuqlari bo‘yicha nazorat yuritilishi kerak.
4. **Individual yondashuvni yo‘lga qo‘yish** – o‘quvchining bilim darajasi va o‘rganish uslubiga qarab mos topshiriqlar berish samarali bo‘ladi.

5. O‘qituvchilar uchun metodik seminar va treninglar tashkil etish – doimiy rivojlanish va tajriba almashish uchun imkon yaratadi.

Shuningdek, o‘quvchi bilan sog‘lom psixologik munosabat o‘rnatish ham motivatsiyani mustahkamlovchi omildir. Hurmatga asoslangan, rag‘batlantiruvchi, ijobiy munosabat o‘quvchining o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi va matematika faniga nisbatan ijobiy qarash hosil qiladi. Bugungi ta’lim jarayonida o‘quvchilarning motivatsiyasini shakllantirish va doimiy ravishda uni qo‘llab-quvvatlash ustuvor vazifalardan biridir. Ayniqsa, matematika fanida bu masala yanada dolzarb, chunki mazkur fan ko‘pchilik o‘quvchilar uchun murakkab, tushunishga og‘ir va ba’zan qiziqarsizdek tuyuladi. Biroq to‘g‘ri tashkil etilgan dars, samarali pedagogik yondashuv va individual e’tibor orqali har bir o‘quvchida ushbu fanga nisbatan qiziqish uyg‘otish mumkin. Motivatsiyalangan o‘quvchi — bu o‘z bilimini mustaqil izlaydigan, qiyinchilikdan cho‘chimasdan yangilik sari intiladigan shaxsdir. Bunday o‘quvchining shakllanishi esa o‘qituvchining puxta rejalangan metodikasiga, darsdagi interaktivlik darajasiga, texnologiyalardan foydalana olishiga va eng muhimi, o‘quvchi bilan o‘rnatgan sog‘lom muloqotiga bog‘liq. Shu nuqtai nazardan qaralganda, metodik yondashuvlarning uyg‘unligi — ya’ni an’anaviy va innovatsion uslublarni birgalikda qo‘llash — matematika darslarini yanada samarali, mazmunli va o‘quvchilar uchun qiziqarli qiladi. Darsda faqatgina bilim berish emas, balki o‘quvchini faol tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy o‘qituvchi — bu doimiy izlanishda bo‘ladigan, o‘z ustida ishlaydigan, yangi usullarni sinab ko‘rishga tayyor bo‘lgan mutaxassisdir. Fandagi yangiliklarni kuzatib borish, tajriba almashish va shaxsiy metodikasini takomillashtirib borish orqali o‘qituvchi nafaqat o‘quvchilarning motivatsiyasini oshiradi, balki ularning kelajakdagi yutuqlariga ham zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. (2021). *O'quvchilarning fanlarga bo'lgan qiziqishini oshirish bo'yicha metodik tavsiyalar*. Toshkent.
2. OECD. (2023). *PISA 2022 Results – Volume I: The State of Learning Outcomes*.
<https://www.oecd.org>
3. Kun.uz (2023). *PISA natijalari e'lon qilindi: O'zbekistonlik o'quvchilar oxirgi 10 talikdan joy oldi*. <https://kun.uz/news/2023/12/07/pisa-natijalari>
4. Normurodova, Z. (2020). *O'quvchilar motivatsiyasini oshirishda interaktiv metodlardan foydalanish*. O'zbekiston Respublikasi XTV Ilmiy-metodik jurnali, 4-son.
5. Yo'ldosheva, M. (2019). *Matematika ta'limida innovatsion texnologiyalarning o'rni*. Toshkent: TDPU nashriyoti.
6. Salohiddinova, D. (2021). *Matematika darslarida differensial yondashuv orqali o'quvchi faolligini oshirish*. Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari.
7. Khan Academy. (2024). *Mathematics Teaching Resources*.
<https://www.khanacademy.org>
8. GeoGebra. (2024). *Interactive mathematics software for schools*.
<https://www.geogebra.org>